

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

і.м. М.П. ДРАГОМАНОВА.

На правах рукопису

НЕСТЕРЕНКО Костянтин Михайлович

ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ СІЛЬСЬКИХ ШКОЛЯРІВ
НА НАВЧАННЯ В АГРАРНОМУ КОЛЕДЖІ

Спеціальність ІЗ.00.01 – Теорія і історія педагогіки

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового
ступеня кандидата педагогічних наук

Нестеренко

Київ-1994

АВ 30.705

Дисертація є рукопис.

Робота виконана в Київському державному педагогічному інституті іноземних мов.

- Науковий керівник - доктор педагогічних наук, професор ГАЛУЗИНСЬКИЙ Володимир Михайлович
- Офіційні опоненти - доктор педагогічних наук, професор академік АПН України ТХОРЬЄВСЬКИЙ Дмитро Олександрович
- кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник ТИМЕНКО Микола Петрович
- Провідна організація - Український державний аграрний університет

Захист відбудеться "22" Вересня 1994 року на засіданні спеціалізованої вченої ради К.ІІЗ.01.02 при Українському державному педагогічному університеті ім. М.П.Драгоманова за адресою: 252060 м.Київ-30, вул.Пирогова,9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Українського державного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова.

Автореферат розісланий " " _____ 1994 року.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради

Л.В.ДОЛИНЬСКА Л.В.ДОЛИНЬСКА

ЛНБ України ім.В.Стефаніка

00756633 (U)

ЛНБ ім. В. Стефаніка
АН України

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАЦІ

Актуальність проблеми професійної орієнтації сільських школярів в Україні і Молдові на навчання в агропромисловому або агротехнічному коледжах набуває дедалі більшого значення в зв'язку з необхідністю піднесення сільського господарства в незалежних державах, його потребою в підготовлених фахівцях, які в умовах появи нових структур і форм власності зуміли б забезпечити ефективність впровадження інтенсивних технологій вирощування високих врожаїв сільськогосподарських культур, а також розвиток тваринництва, дбали про механізацію та електрифікацію виробництва.

Новітні вищі навчальні заклади – агроколеджі, які в 1991 та 1992 роках було реорганізовано на базі кращих сільськогосподарських технікумів, здійснюють нові підходи щодо набору студентів з кращої сільської молоді навколишнього регіону. Вони зміцнюють зв'язки із сільськими школами в напрямку профорієнтації юнаків та дівчат на навчання аграрних професій, надають можливість своїм випускникам продовжувати навчання /по закінченні коледжу/ на старших курсах сільськогосподарських вузів. Отже, зв'язок коледжу зі школами, з одного боку, та з вузами – з іншого, стає найпліднішим для формування нового покоління аграрних фахівців, для припливу молоді до коледжів.

Системний підхід навчальних закладів нового типу до профорієнтаційної роботи в дисертації розглянуто на аналізі діяльності двох коледжів – Хорольського агропромислового /Україна/, та Сороцького агротехнічного /Молдова/. Проаналізовано складний процес профвідбору та подальшого прищеплення любові до майбутньої професії в ході навчання і виховання, навчальної і виробничої практики.

Термінологічну дефініцію профорієнтації було визначено Гене-

ральною конференцією ЮНЕСКО /1970 р./. Відповідно до неї під профорієнтацією розуміють допомогу особистості у використанні своїх можливостей, надання змоги розвивати їх так, щоб вона була в змозі обирати для себе будь-які галузі навчання і праці, за мінливості умов її життя, бути, з одного боку, корисною суспільству, а з другого - досягти самореалізації.

Це визначення, прийняте у світовій педагогіці та соціології, розглядається багатьма авторами, і у застосуванні до сучасних виробничих вимог і кваліфікаційних характеристик більшості професій у промисловості, транспорті, будівництві, в сільськогосподарському виробництві. Дотримуючись загального напрямку цієї проблеми, ряд авторів у своїх дефініціях терміну профорієнтації розглядають її як "систему науково-практичної діяльності суспільних інститутів /сім"ї, школи, СПТУ, базового підприємства, спеціальних навчальних закладів" /Вітінш Б.Ф./, як "єдність мети, змісту, принципів, організаційних форм, методів та засобів, які допомагають індивіду у вивченні професії та власних якостей" /Захаров М.М., Симоненко В.Л./, як "спеціальну допомогу індивіду у сфері реалізації прав для освітніх і професійних можливостей" /Дармодехін С.В./.

Особливої значущості набуває постановка навчально-виховної профорієнтаційної роботи в сільській місцевості. Загальновідомо, що протягом 60-80-х років на селі відбувався масовий відтік сільської молоді до міст, що в кінцевому підсумку призвело до значного зменшення активної працездатної сили, кваліфікованих кадрів. Поряд з іншими труднощами ці проблеми і сьогодні постають перед більшістю господарств. Все це вимагає від молоді оволодіння сільськогосподарськими професіями. Є нагальна потреба досліджувати в педагогічній теорії та впроваджувати у практику професійну орієнтацію сільських школярів на продовження трудового шляху поперед-

ніх поколінь у сільськогосподарському виробництві і на новому щаблі ставати аграріями ХХІ століття, здобувши освіту в аграрних вищих навчальних закладах. Отже, наше визначення поняття "професійна робота" стосовно до орієнтації школярів на навчання в аграрних коледжах таке:

Профорієнтація школярів на навчання в аграрному коледжі - це система виховного впливу і навчальної дії на особистість учня в єдиному навчально-виховному процесі згаданих навчальних закладів, мета якої полягає в тому, щоб допомогти саморозвитку особистості, залучити її до суспільного виробництва в умовах існування нових форм господарювання на селі.

Це і є основною ідеєю дисертаційного дослідження. В даній праці є посилання на історичні та теоретичні дослідження російських і українських вчених педагогів щодо профорієнтації на сільські професії як складову частину всього навчально-виховного процесу. Загальні питання профорієнтації в контексті трудового виховання і політехнічного навчання школярів викладаються в працях П.Р.Атутова, С.Я.Батишева, В.Д.Симоненка, М.М.Скаткіна, Д.О.Тхоржевського, Г.Є.Левченка, В.М.Мадзігона, С.М.Чистякової, О.О.Шибанова. В багатьох дисертаційних працях і публікаціях докладно розглядаються окремі аспекти і сторони профорієнтаційного процесу /Л.П.Богданов, Є.М.Борисова, Ю.К.Васильєв, А.І.Дьомін, Д.С.Золотухін, М.І.Ілюк, Е.М.Кац, Є.О.Клімов, І.С.Михайлов, Н.Г.Ничкало, В.Н.Носиров, Д.И.Фельдштейн, Ю.С.Френкель, Н.В.Ярошенко та ін./.

Однак у зв'язку з новими, перехідними етапами земельної реформи, що спостерігаються в Україні і Молдові, виникненням нових структур і власних тенденцій, багато аспектів профорієнтації оновлюються і потребують поглибленого розгляду в теорії.

Коледж як тип навчального закладу вищий за технікум. До ко-

леджу входить ліцей, навчальне господарство, він має вищий престиж в увяленні молоді - випускників сільських дев'ятирічних і середніх шкіл. Вдосконалення його навчального процесу, виховання як формування мотиваційних і професійних сторін особистості студентів коледжу та учнів ліцею поглиблюють розуміння обраної професії. Єдність теорії і практики - основний принцип вибору та розв'язання теми в даній дисертації - становить передумову для системного підходу до проблеми в цілому.

Об'єкт дослідження: профорієнтація на сільськогосподарські професії.

Предмет дослідження: орієнтація учнів загальноосвітніх шкіл, ліцеїв і студентів коледжів на сільськогосподарські професії.

Мета дослідження: створити систему професійної орієнтації учнів і студентів коледжів на аграрні професії.

Робоча гіпотеза: ефективність роботи з орієнтації учнів і студентів на аграрні професії значно зростає, якщо її здійснювати в системі "школа - аграрний коледж" і "аграрний коледж - школа".

Завдання дослідження:

1. Вивчити стан проблеми професійної орієнтації.
2. Розробити зміст профорієнтаційної роботи в школі і аграрному коледжі як елемент системи "школа - аграрний коледж".
3. Науково обгрунтувати систему комплексного формування якостей особистості, потрібних сучасному працівникові сільськогосподарського виробництва.

Методологічною основою цього дисертаційного дослідження є комплекс закономірностей і принципів, що

пов"язують педагогічну науку з психологією особистості: закономірності єдності теорії і практики в педагогічному процесі; психологічний принцип єдності свідомості і діяльності; філософсько-педагогічний принцип єдності історичного і сучасного /у розробці історії питання/; принципи системності і структурності у визначенні методики дослідження.

Методи дослідження: В дисертаційній праці у доборі методів ми керувалися комплексним підходом, за яким емпіричні засади поєднуються з опрацюванням досягнених результатів /анкетування, бесіди, інтерв'ю/ методами факторного аналізу. У процесі попереднього дослідження, яким було охоплено учнів навколишніх шкіл та абітурієнтів коледжу, педагогів шкіл, застосовувалося також психолого-педагогічне спостереження. Перетворюючий, основний експеримент було здійснено методом комплексного анкетування студентів I-III курсів, а завершено в першому півріччі IV курсу методом експрес-опитування в експериментальних і контрольних групах. У ході комплексного анкетування на кожному з трьох зрізів вдавалися до експертного оцінювання класними керівниками; випадки розбіжностей інтраспективної самооцінки студентів і експертної оцінки класного керівника розглядав дослідник. Таким чином, при математичному обчисленні було застосовано перехресний метод з"ясування результатів роботи із студентом і зв"язку "викладачі - студенти".

Організація та база дисертаційного дослідження:

Дослідження проводили на контингенті учнів-старшокласників 9 шкіл трьох районів Молдови, в яких діяли закріплені для проф-орієнтаційної допомоги викладачі Сороцького коледжу. Основний перетворюючий експеримент, в тому числі включенні, здійснювали в

2*

Сороцькому коледжі, де автор працює викладачем і на громадських засадах є відповідальним за всю профорієнтаційну роботу. Процес дослідницької діяльності було поділено на три етапи:

На першому етапі /1990-91 рр./ було обрано тему дисертації, зібрано та проаналізовано історичні та теоретичні джерела; обґрунтовано концептуальні основи системного підходу як основної ідеї і гіпотези майбутньої дисертації. В школах було вперше проведено попереднє дослідження ситуації з профорієнтацією.

На другому етапі /1991-92 навчальний рік/ проведено основний психолого-педагогічний експеримент згідно з розробленою заздалегідь експериментальною програмою дослідження. Водночас підготовлено теоретичну частину /розділ I/ дисертації, публікації.

На третьому етапі /1992-94 рр./ було завершено перетворюючий експеримент, написано текст дисертаційної праці і автореферату; наукове відрядження до Хоролу з метою порівняльного аналізу профорієнтаційної діяльності.

Наукова новизна дослідження полягає у виявленні якостей особистості, необхідних майбутнім аграріям, і розробці системи їхнього формування в умовах аграрного коледжу.

Особистий внесок автора полягає в тому, що вперше зроблено спробу здійснити взаємозв'язок сільської школи з новим типом аграрного навчального закладу - коледжу з метою профорієнтації на сільськогосподарські професії та місце професійної орієнтації в навчально-виховному процесі аграрного коледжу.

Теоретична значущість дисертації по-

лягає в науково обгрунтованому трактуванні складових системи профорієнтаційної роботи стосовно до аграрного коледжу.

П р а к т и ч н а з н а ч у щ і с т ь полягає в тому, що результати цього дослідження можуть бути використані як в аграрних коледжах і технікумах, так і в інших навчальних закладах, що готують спеціалістів для сільськогосподарського виробництва /сільськогосподарських інститутах, інститутах механізації та електрифікації сільського господарства, профтехучилищах, школах механізації сільського господарства/. Методичні рекомендації відображують окрім загальних напрямів профорієнтаційної діяльності, зв'язків із сільськими загальноосвітніми школами, ще й конкретні особливості кожного профілю аграрних спеціальностей.

П о л о ж е н н я , щ о ї х в и н е с е н о н а з а х и с т .

1. Система комплексного формування якостей особистості, необхідних сучасному трудівникові аграрного виробництва.

2. Зміст профорієнтаційної роботи в школі і аграрному коледжі як елемент системи "школа - аграрний коледж" і "аграрний коледж - школа".

3. Профорієнтація, відповідно до мети і завдань дослідження, сприяє не лише формуванню особистості аграрія, а й підвищенню його кваліфікованості - засвоєнню і використанню випускником коледжу знань, умінь і навичок, набутих у процесі навчання.

А п р о б а ц і я д и с е р т а ц і й н о г о д о с л і д ж е н н я здійснювалась в природніх умовах роботи дисертанта викладачем в Сороцькому аграрно-технічному коледжі, в виступах, лекціях та семінарських заняттях з даної проблеми для викладачів сільських та міських шкіл Молдови, в Хорольському коледжі України.

Результати дослідження доповідались на науково-практичних конференціях: м.Київ /1991 р., педагогічний факультет УСТА/, м.Бухарест /1992 р., Центр підвищення кваліфікації спеціалістів в галузі механізації сільського господарства - Штефанешти/, м.Кишинів /1993 р., Ставченський коледж виноградарства/ та Сороки /1994 р., аграрно-технічний коледж/.

В провадження результаті дослідження. Розроблені рекомендації з підвищення професійної орієнтації сільських школярів при ефективній взаємодії аграрного коледжу та школи застосовані в практику шкіл Сороцького району Республіки Молдова, в Сороцькому аграрно-технічному коледжі. Результати дослідження також використовуються Кишинівським республіканським методичним центром при розробці навчальних планів для аграрних коледжів, на семінарських та практичних заняттях зі слухачами педагогічного факультету Українського державного аграрного університету, висвітлювались в публікаціях.

Достовірність результатів дослідження забезпечена системним підходом до вирішення проблеми взаємодії сільських шкіл та аграрних коледжів з професійної орієнтації школярів для отримання сільськогосподарської освіти в аграрному коледжі; адекватністю методів дослідження об'єкту, предмету, меті та завданням дослідження; підтверджено результатами порівняльного аналізу ставлення до професії учнів експериментальних та контрольних груп.

Структура дисертації. Дисертація складається з вступу, двох розділів, в яких міститься 6 підрозділів, додатків 1-4 /Концепція трудової підготовки школярів України; узагальнена інформація про Хорольський і Сороцький коледжі; інс-

трументарій попереднього /констатуючого/ та основного /перетворюючого/ експериментів з обчисленням їх методом факторного аналізу; протоколи уроків з внесенням до їхнього змісту профорієнтаційних елементів/, а також списку використаної літератури.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі викладено обґрунтування теми дослідження, доведення її актуальності та дослідженості, її опрацьованість у теорії педагогіки в контексті з трудовим та економічним вихованням молоді. Визначено також об'єкт і предмет дослідження, його мету і завдання, робочу гіпотезу. Розглянуто методологічні основи та методи дослідження, а також його новизну, теоретичну та практичну значущість; організацію та етапи роботи над темою. Як наслідок всієї праці на захист винесено три провідних положення, про які йшлося вище.

У першому розділі "Історичні і психолого-педагогічні основи професійної орієнтації сільських школярів" розглянуто історичний процес виникнення та розвитку професійно-орієнтаційного впливу на особистість, сучасні тенденції різних країн світу з навчальної і професійної орієнтації, виділено її теоретичні сторони і особливості профорієнтаційної діяльності серед сільських школярів.

Дисертація починається з викладення історії появи самого терміну "профорієнтація" і створення першої лабораторії /США, Бостон, 1911/, бюро якої виконувало консультативні функції при звертанні клієнтів різного віку за визначенням своєї профпридатності до певної професії. Як показують наші дослідження, мережу таких консультативних пунктів після першої світової війни було

розгорнуто в більшості країн Європи, у США, Канаді. В тогочасному Радянському Союзі 20-30-х рр. консультанти діяли при педологічних лабораторіях, які функціювали в Москві, Ленінграді, тодішній столиці України - Харкові. 1936 року, після ліквідації педології як "лженауки", ці установи було закрито, а будь-яка профорієнтаційна діяльність взагалі припинилася. Значну роль перед війною відігравали мобілізаційні форми трудовлаштування молоді /Трудові резерви, 1940/. В сільській місцевості кріпацтво виявлялося в забороні видавати колгоспникам паспорти, що насильно закріплювало їх у господарстві. В роки війни будь-які форми добровільного переходу робітників та селян до інших підприємств взагалі були категорично заборонені.

Різні форми примусових робіт /неповнолітні в "язні ГУЛАГу; так звана трудармія для юнаків, що за станом здоров'я не підлягали військовій службі; примусова праця молоді депортованих національностей; закріплення молоді за окремими підприємствами з 12-13-річного віку/ не давали змоги навіть думати про профорієнтацію. Поступово мобілізацію замінювали так званим оргнабором, частково діяла практика добровільного трудовлаштування після закінчення школи. Наприкінці 60-х років відновилася теоретична й адміністративна постановка проблеми профорієнтації, яка на-сьогодні набуває світового характеру при міжнародному розподілі праці.

Досвід навчальної і професійної орієнтації в передових країнах Західної Європи /Великобританія, Германія, Франція та ін./, США та Японії, свідчить про те, що орієнтація молоді на післяшкільну підготовку до життєдіяльності поділяється на ^внавальну і професійну як на близьку і далеку перспективні лінії. Навчальна

орієнтація на здобуття кваліфікації поступово вводить молоду людину у світ професій, забезпечує вибір їх відповідно до індивідуальних особливостей юнака або дівчини. Професійна ж орієнтація залежить від регіонального ринку праці, профпридатності людини, її мотивів та реальних можливостей. Крім того, престиж певної професії, вибір місця роботи залежить від конкретних обставин, зокрема, вибір аграрних професій залежить від конкурентноздатності фермерських господарств, їхньої прибутковості чи збитковості. Оволодіння високими технологіями в землеробстві та тваринництві, вміння використовувати сприятливу ринкову кон'юнктуру також сприяють вибору фермерського фаху.

Поєднання навчальної та трудової орієнтації зумовлюється необхідністю подання спеціальної допомоги учням у спрямуванні на оволодіння кваліфікацією. Для цього створюються сприятливі умови. Наприклад, у навчальних закладах Німеччини є кілька напрямків у змісті навчального процесу: сільськогосподарський, техніко-технологічний, суспільно-науковий, комунально-господарський. До модульного принципу змісту освіти у Франції включено також аграрно-індустріальні програми. У Сполучених Штатах Америки профорієнтацію поставлено досить-таки фундаментально: 1977 року було прийнято "Акт про підготовку до трудової діяльності", відповідно до якого видано сотні підручників і посібників із засвоєння різних професій. У дисертації наведено факти про навчально-орієнтаційну та профорієнтаційну роботу в ряді європейських країн. У кожній з них, крім фахівців, що працюють у школах та коледжах, діє державна служба праці; великі фірми організовують на своїх підприємствах курси для школярів, а найперспективніших - зараховують до резерву для влаштування на роботу після закінчення школи. Так, італійський банк "Ощадні каси Лом-

бардії" щороку провадить для І4-І5-річних підлітків економічні ігри, в ході яких виявляють кмітливих щодо розуміння банківських операцій. У майбутньому їх запрошують до навчання в економічному коледжі.

Позашкільна система навчально-професійної орієнтації в європейських країнах існує у вигляді консультпунктів та лабораторій. На психометричному обладнанні, з використанням чисельних тестів психологи і соціологи виявляють здібності та схильності, ведуть досєє на підлітків. Характерно, що в Україні, Молдові, як і в інших країнах СНД, такої служби немає, а шкільні психологи, посади яких запроваджено в школах з 1990 року, займаються здебільшого важковиховуваними підлітками, а до профорієнтації вони взагалі не причетні. У сільських же школах профорієнтаційна робота, як правило, не провадиться.

Окремим підрозділом дисертації є з'ясування теоретичних аспектів професійної орієнтації до навчання саме в агроколеджах України і Молдови, які поділяють на агротехнічні та агропромислові за номенклатурою підготовки фахівців. Розкриваючи зміст профорієнтаційної діяльності підсистеми трудового й економічного виховання, політехнічного та агробіологічного навчання, встановлюється, що профорієнтація - складова частина навчально-виховного процесу, спирається на дані трьох блоків наук, які дають їй інформаційні засади:

- економічний /економіка сільського господарства, теорія праці - праксеологія, виробничі та технічні дисципліни/;
- психофізіологічний /філософія особи, психологія особистості, фізіологія та медицина, ергономіка, соціологія юнацтва та його виховання/;

- організаційно-технічний/інформатика, теорія управління, трудове право, трудова статистика, демографія села, етнографія/.

Проте дані наук, узагальнені в цих блоках, не досить систематизовані щодо сільської праці. Розробка ж у теорії проф-орієнтації кваліфікаційних характеристик, професіограм, так званих моделей працівника, враховує лише суто виробничі вимоги. Більшість професій передбачає певні особистісні ділові та морально-психологічні властивості. Щодо аграрних професій ними можуть стати активність, добросовісність у праці, ініціативність для фермера, колективізм у праці в аграрному секторі, любов до природи, наполегливість у досягненні поставлених завдань і цілей, відповідальне ставлення до своєї справи, працелюбство.

У теоретичному підрозділі проаналізовано види проф-орієнтаційної діяльності: проф-пропаганда професій та індивідуальна проф-агітація; проф-відбір і виявлення придатності до конкретного фаху; проф-навчання на сучасному рівні; проф-адаптація в ході навчальної, технологічної та виробничої практики студентів. Істотного значення набувають аграрна реформа, що відбувається в Україні та Молдові і відповідні функціональні зміни, які вона несе спеціалістам-механізаторам, агрономам, економістам. Фактором, який впливає на обрання професії, є також ринок праці - насиченість даних господарств спеціалістами.

Психологічний ґрунт проф-орієнтації включає також інтеграційні властивості особистості:

- спрямованість як узагальнене ставлення до суспільних процесів, завдяки якій виникає покликання до професії; установки як відчуття готовності діяти певним чином у конкретній ситуації, активне прагнення до виконання своїх професійних обов'язків;

- відчуття господаря, відповідальність за свою справу, неприпустимість безвідповідальності у ставленні до техніки, продукції, пального тощо;

- здібності як властивості, що сприяють кращому виконанню професійної справи, зокрема, конструктивно-технічні та землеробські.

Вирішальну роль для орієнтування в житті майбутнього хлібороба часто відіграють також форма власності землі, матеріальне забезпечення та вміння вести індивідуальне господарство.

Наприкінці теоретичного розділу дисертації дано перелік методичних форм профорієнтаційної діяльності коледжу як на уроках, так і в позааудиторній виховній роботі, форм і методів діяльності викладачів у школах.

В експериментальній частині /розділ II/ обґрунтовується, передусім, порівняльний аналіз вибору двох конкретних об'єктів дослідження - Сороцького і Хорольського коледжів, які є близькими за своєю специфікою /у дисертації в додатку міститься докладна інформація про обидва, дано порівняння їх та вплив на проблему профорієнтації/.

У підрозділі /2.1/ розкривається цілісна методика дослідження - попереднього та основного тривалого експерименту. На засадах психолого-педагогічного поєднання їх побудовано схему експериментального процесу;

- проведення попереднього експерименту в 9 школах з виявленням профорієнтаційного впливу коледжу завдяки діяльності викладачів і вчителя школи, який відповідає за профорієнтацію та викладає предмет "Організація праці. Вибір професії";

- закріплення результатів попереднього, констатуючого експерименту в ході літнього набору абітурієнтів - випускників шкіл

/анкетування, інтерв'ювання, що з'ясовує профорієнтаційні позиції тих, хто обрав коледж під впливом профагітації викладачів/;

- перехід від констатуючого до перетворюючого експерименту: складання експериментальної програми на три роки, ознайомлення з нею викладацького колективу, залучення колег до її здійснення; поділ навчальних груп на експериментальний і контрольний масиви; запровадження комплексної анкети студента, яка діє протягом трьох років з проведенням щорічних "зрізів";

- поступове здійснення експерименту в експериментальному масиві, спостереження за спонтанною діяльністю в контрольному масиві;

- завершальний, після багатьох урочних і позаурочних профорієнтацій заходів /які викладені в тексті дисертації/, аналіз ставлення до майбутньої професії та формування в студентів морально-психологічних якостей, порівняння даних з контрольним масивом;

- щорічні наукові відрядження до Хорольського агропромислового коледжу /анкетування студентів і викладачів, бесіди з керівництвом коледжу, ознайомлення з відповідною документацією/, завдяки чому виявлено, що профорієнтаційний процес у Хорольському коледжі відбувається у тих самих формах, що й у Сороцькому коледжі;

- заключна фаза експерименту /початок ІУ курсу/ і підведення підсумків його.

Протягом всіх етапів дослідження щороку здійснювалися зрізи даних. До експериментального і контрольного масивів було включено по 3 навчальних групи /по 61 студенту/. На ІУ курсі їх залишилося 58 - в експериментальному масиві та 54 - у контрольному.

Опрацювання матеріалів анкет в експериментальних і контрольних групах, після їхньої експертизи за певними критеріями викладачами - класними керівниками та самим дослідником, піддали факторному аналізу за принципом багатозначності даних, для чого було використано формулу:

$$r = \frac{N \sum XY - \sum X \sum Y}{\sqrt{N \sum X^2 - |\sum X|^2} \sqrt{N \sum Y^2 - |\sum Y|^2}};$$

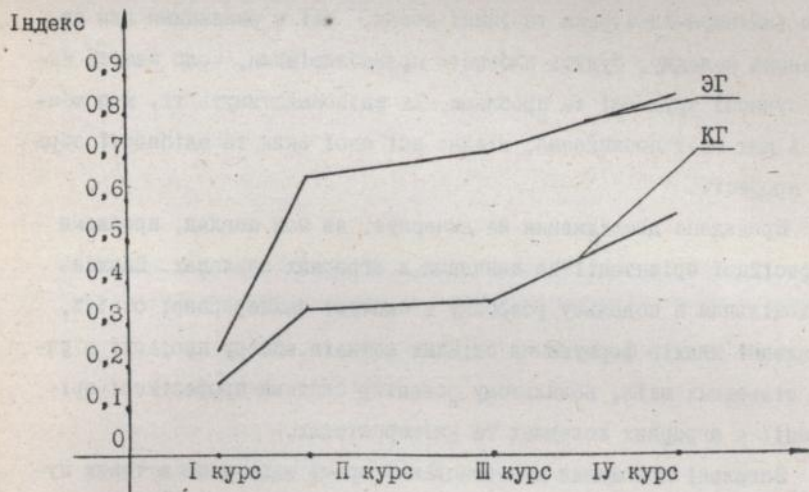
- де r - кореляція;
 N - кількість респондентів;
 X - результат відповідей на запитання про вибір місця проживання;
 Y - результат відповіді про обрання сільськогосподарської професії;
 $\sum XY$ - підсумовування балів, одержаних при оцінюванні ознак X та Y .

Головним було з'ясування зв'язку між вибором місця проживання та обрання сільськогосподарської професії. Кореляція між цими докорінними для профорієнтації питаннями в експериментальних групах становило 0,67, у контрольних групах - 0,4. Для первинного опрацювання застосовували також балі: "1", коли дані учня або студента збігалися з експертною оцінкою класного керівника; "0,5" при розбіжності інтраспективної оцінки учня з оцінкою класного керівника, за умови, що учня підтримував дослідник, та бал "0", коли було три розбіжності /у цьому разі анкету вважали недійсною/.

У цілому результати перетворюючого експерименту переконливо довели, що системний підхід до профорієнтації учнів сільських шкіл, які згодом стали студентами агротехнічного коледжу, цілком виправдав себе порівнянно із спонтанним, систематичним пі-

клубанням про майбутню професію та трудовлаштування майбутніх фахівців, що спостерігалось в контрольному масиві.

Отже, із сукупності фронтально-колективної, диференційовано-мікрогрупової та індивідуальної виховної роботи профорієнтаційного змісту впливає висновок, що експеримент підтвердив об'єктивну необхідність системи як складової частини навчально-виховного процесу коледжу. Графічно ці дані мають вигляд

В узагальненні дослідницьких результатів частково було використано і кластерний аналіз /поділ студентів на чотири кластери за станом їхнього загального ставлення до навчання та корелюванням його з мотивами профорієнтації на обрану професію/. Як правило, тут виникала пряма залежність: чим непевніше ставився студент до майбутньої професії, тим гіршими були результати його успішності та ставлення до навчання. Аналіз підтвердив

що залежність у 14% респондентів експериментального масиву /на завершальній фазі перетворюючого експерименту/ і у 8,5% респондентів - у контрольному масиві. Додаткове підтвердження цієї істини виникло в ході технологічної та виробничої практики, яку провадили в господарствах за місцем постійного проживання студентів. Кваліфікаційні вимоги до фермера, завідуючого гаражем, бригадира тракторної бригади, молодшого інженера-механіка чи молодшого інженера-електрика та інших посад, які є реальними для випускника коледжу, будуть набагато привабливішими, коли навіть попри сучасні труднощі та проблеми, їх здійснюватимуть ті, хто вбачає в них свої покликання, віддає всі свої сили та здібності обраній професії.

Проведене дослідження не вичерпує, на наш погляд, проблеми професійної орієнтації на навчання в аграрних закладах. Вважаємо доцільним й подальшу розробку в системі безперервної освіти, виявленні шляхів формування стійких мотивів вибору професії в учнів сільських шкіл, подальшому розвитку системи професійної орієнтації в аграрних коледжах та університетах.

Загальні положення дисертаційної праці викладено в таких публікаціях:

1. Професійна орієнтація учнів на навчання в аграрному коледжі //Сільське господарство Молдови. - 1994. - № 5-6. - С. 13-14. - /Румунською мовою/.

2. Викадач та профорієнтація //Феклія /Щонедільний пед. вісник/. - 1993. - № 7. - 0,1 др.с. -/Румунською мовою/.

3. Добровільний вибір або з історії профорієнтації сільських дітей //Майбуття. - 1996. - № 14. - С.5.

4. Професійна орієнтація - справа важлива //Реалітатя. - 1993. - № 15. - 0,1 др.с. -/Румунською та російською мовою/.

Підп. до друку 22.02.94. Формат 60×84¹/₁₆.
Папір друк. №3 . Спосіб друку офсетний. Умовн. друк. арк. 1,16 .
Умовн. фарбо-відб. 1,38 . Обл.-вид. арк. 1,0 .
Тираж 100 . Зам. №У-3737 .

Фірма «ВІПОЛ»
252151, Київ, вул. Волинська, 60.

AB 30.705